

Dominik Morgała

Rozprawa odmiejscowiona jako środek do walki z chuligaństwem stadionowym?

I. Wprowadzenie

W publikacji skupiam się na nowej instytucji polskiego postępowania karnego, tzw. rozprawie odmiejscowionej. Moim celem nie jest jednak szczegółowe omówienie instytucji, co miało już miejsce w licznych publikacjach i komentarzach dotyczących tejsze nowelizacji procedury karnej, natomiast poddanie krytycznej analizie nowej formy postępowania przyspieszonego przede wszystkim pod kątem jej planowanej efektywności i skuteczności. Analiza ta dotyczy przede wszystkim zapewnienia bezpieczeństwa na stadionach oraz walki ze zjawiskiem chuligaństwa stadionowego. Były to bowiem najważniejsze z powodów wprowadzenia przedmiotowej instytucji.

Chuligaństwo stadionowe stanowi jeden z poważniejszych problemów ostatnich lat, zarówno dla władz państwowych, jak i służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Dla władz i społeczeństwa jest to problem szczególnie, gdyż dostrzegalny gołym okiem. Chuligaństwo stadionowe jest także przedmiotem zainteresowania kryminologii, w ramach której to poszukuje się m.in. definicji tego zjawiska, jego przyczyn oraz sposobów przeciwdziałania. Prawo karne natomiast skupia się przede wszystkim na kryminalizacji i penalizacji czynów zagrażających bezpieczeństwu masowych imprez sportowych, a organy ochrony prawnej i wymiaru sprawiedliwości na skutecznym egzekwowaniu obowiązującego prawa. Z uwagi na oczywiste lekceważenie porządku prawnego oraz naruszanie porządku publicznego i stwarzanie zagrożenia dla dóbr chronionych prawem były i są podejmowane liczne działania, mające na celu zapobieganie i walkę z omawianym zjawiskiem. Jednym z takich sposobów są m.in. działania prawodawcze,

których efektem jest powstanie nowego sposobu prowadzenia postępowania przyspieszonego, a mianowicie z wykorzystaniem wideokonferencji¹. Pozostaje tylko pytanie czy stanowienie nowego prawa i dokonywanie zmian zarówno w prawie karnym materialnym, jak i w procedurze powinno być podejmowane na fali lub w związku z pojedynczymi wydarzeniami. W celu zarysowania tła dla nowo wprowadzonej instytucji procesowej wskazana jest krótka charakterystyka zjawiska chuligaństwa stadionowego.

II. Chuligaństwo stadionowe w Polsce – zarys zjawiska

Chuligaństwo stadionowe jest zjawiskiem społecznym o bardzo złożonym podłożu, zróżnicowanym charakterze i zmiennej strukturze. Co więcej, brak jest jednej powszechnie obowiązującej definicji tego terminu. W polskim prawie obowiązuje jedynie definicja chuligańskiego charakteru czynu, który to może być wykroczeniem bądź występkiem². Konkretnie zachowania obejmujące chuligaństwo stadionowe kryminalizowane są natomiast w poszczególnych przepisach prawno Karnych. Chuligaństwo stadionowe obejmuje „naruszenia porządku publicznego mające miejsce w związku z odbywającym się meczem, niezależnie od miejsca ich występowania oraz naruszenia porządku publicznego dokonywane na tle przynależności klubowej, bez związku z konkretnym wydarzeniem sportowym”³. Bardzo często zachowania chuliganów przybierają szczególną formę. Z tego też powodu zwykła bójka, z punktu widzenia nauki kryminologii nie będzie tylko i wyłącznie przestępstwem z przepisu art. 158 k.k., ale przede wszystkim specyficzną formą działalności chuligańskiej, która określana jest mianem „ustawki”. Na zjawisko chuligaństwa stadionowego składa się szereg takich specyficznych zachowań.

Jako pierwszą formę działalności chuliganów wymienić należy naruszenia porządku publicznego na stadionie podczas trwania meczu. W skład

¹ O potrzebie rozważenia propozycji nowelizacji Kodeksu postępowania karnego pod kątem wprowadzenia możliwości przeprowadzania czynności procesowych z udziałem oskarżonego na odległość, za pomocą wideokonferencji, pisał w 2009 r. Arkadiusz Lach; A. L a c h, *Udział oskarżonego w czynnościach procesowych w drodze wideokonferencji*, PiP 2009, nr 9, s. 25–36.

² Zob. art. 47 § 5 k.w. (ustawa z dn. 20 V 1971 r., Kodeks wykroczeń, tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 46, poz. 275 ze zm.); art. 115 § 21 k.k. (ustawa z dn. 6 VI 1997 r., Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

³ D. M o r g a ł a, *Definicja i zakres pojęcia chuligaństwo stadionowe*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7/8, s. 86.

tego obszernego treściowo pojęcia wchodzi m.in.: przebywanie pod wpływem alkoholu i nielegalne jego spożywanie w przypadku gdy jest to zabronione, posiadanie i używanie środków pirotechnicznych, bójki pomiędzy chuliganami, walki z policją czy dewastacja infrastruktury stadionu.

Drugim rodzajem działalności jest tzw. „ustawka”, a więc bójka z art. 158 lub 159 k.k. Termin ten nie jest pojęciem naukowym, brak również obowiązującej definicji tego pojęcia. Za socjologiem Tomaszem Sahajem stwierdzić należy, że jest to „spotkanie wrogich grup chuliganów w określonym miejscu i czasie w celu dokonania konfrontacji”⁴. Chodzi tu więc o umówione spotkanie dwóch grup chuliganów (najczęściej osób emocjonalnie związanych z klubami piłkarskimi) w celu stoczenia walki. Spotkania takie odbywają się najczęściej według ustalonych zasad i reguł. Celami „ustawki” są m.in. udowodnienie wyższości grupy chuliganów i kibiców danego klubu nad innymi, możliwość odreagowania codziennych problemów, wyładowania agresji, a także realizacja zainteresowań związanych ze sztukami walk. „Obserwacje tego fenomenu pozwalają jednak stwierdzić, iż zjawisko to w dużym stopniu oderwało się od stadionów, uległo daleko posuniętej autonomizacji i prezentuje się jako samodzielne zagadnienie [...]”⁵. Spotkania takie mają zazwyczaj miejsce w odosobnionych miejscach, takich jak polany, parkingi czy parki. Występują zarówno przy okazji odbywających się meczów, jak i w terminach i miejscach nie związanych z żadną imprezą sportową.

Wspomnieć należy jeszcze o dwóch formach chuligańskiej aktywności, mianowicie o tzw. „akcjach” i „wjazdach”. Pierwsza polega na przeprowadzeniu zaplanowanych działań obejmujących np. napaść na pociąg, autokar lub samochody, którymi podróżują na mecz kibice znienawidzonego klubu. Do takich zdarzeń dochodzi najczęściej na dworcach, w miejscach postoju pociągu lub na obszarach pomiędzy miastami, a także na drogach między-miastowych i parkingach⁶. „Wjazd” natomiast polega na wtargnięciu grupy chuliganów na teren, osiedle czy dzielnicę zamieszkaną przez kibiców i chuliganów wrogiego klubu. Zachowania określane mianem „wjazdu” są spotykane przede wszystkim w miastach lub regionach, w których istnieją co najmniej dwa kluby piłkarskie. Zanika tutaj niemal zupełnie kontekst

⁴ T. S a h a j, *Kibice i pseudokibice – analiza zjawiska chuligaństwa stadionowego*, „Sport Wyczynowy” 2002, nr 7/8, s. 80.

⁵ P. C h l e b o w i c z, *Przemoc stadionowa w ocenie prawnokarnej*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 1, s. 149.

⁶ P. C h l e b o w i c z, *Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2009, s. 168–172.

stadionowy, zaś szczególnego znaczenia nabiera czynnik lokalny. Do tego rodzaju zdarzeń może dochodzić praktycznie w każdym czasie, zarówno w związku z odbywającym się meczem, jak i niezależnie od tego wydarzenia⁷.

Podsumowując, stwierdzić należy, że chuligaństwo stadionowe przejawia się w najróżniejszych formach zachowań, z których obecnie tylko niektóre nadal związane są stricte z terenem stadionu piłkarskiego.

III. Rozprawa odmiejscowiona – podstawowe założenia

Rozprawa odmiejscowiona została wprowadzona do Kodeksu postępowania karnego⁸ oraz Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia⁹ (dalej k.p.w.) ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw¹⁰. Stanowi ona jedną z form prowadzenia postępowania przyspieszonego, w ramach którego przyjęto szereg uproszeń dotyczących prowadzenia zarówno rozprawy, jak i postępowania przygotowawczego. Znajduje ona zastosowanie do wybranych wykroczeń i występów określonych w Kodeksie wykroczeń¹¹, Kodeksie karnym oraz w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych¹² (dalej: b.i.m.).

Uregulowania znajdujące się w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia są w większości zbieżne z Kodeksem postępowania karnego, z tego też względu omówieniu podlegać będą przede wszystkim przepisy znajdujące się w Kodeksie postępowania karnego. Postępowanie przyspieszone, w tym tryb rozprawy odmiejscowionej, uregulowane w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, stosuje się, w zakresie będącym przedmiotem tej publikacji, wobec sprawców wykroczeń popełnionych w związku z imprezą masową, przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, 51 i 52a k.w. oraz wykroczeń przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 k.w. Postępowanie prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdz. 15 Kodeksu postępowania

⁷ *Ibid.*, s. 173.

⁸ Ustawa z dn. 6 VI 1997 r. (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.).

⁹ Ustawa z dn. 24 VIII 2001 r. (Dz.U. Nr 106, poz. 1148 ze zm.).

¹⁰ Dz.U. Nr 127, poz. 1280.

¹¹ Ustawa z dn. 20 V 1971 r. tekst jednolity (Dz.U. Nr 46, poz. 275 ze zm.).

¹² Ustawa z dn. 20 III 2009 r. (Dz.U. Nr 62, poz. 504 ze zm.).

w sprawach o wykroczenia, także w sprawach o wykroczenia określone w art. 54–57a b.i.m. (art. 63 b.i.m.)¹³.

Zgodnie z art. 517b § 1 k.p.k. w postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane sprawy o przestępstwa podlegające rozpoznaniu w trybie uproszczonym (art. 469 k.p.k.), a więc takie, w których prowadzi się postępowanie przygotowawcze w formie dochodzenia. W konsekwencji są to więc sprawy o przestępstwa należące do właściwości sądu rejonowego (art. 325b § 1 k.p.k.) z wyłączeniem spraw o przestępstwa wymienione w § 2 art. 325b k.p.k. Zgodnie z art. 64 b.i.m., postępowanie w sprawach o przestępstwa określone w art. 59–61 b.i.m. prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdz. 54a Kodeksu postępowania karnego¹⁴. Warunkiem rozpoznania sprawy w tym trybie jest także ujęcie sprawcy na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem¹⁵ oraz w ciągu 48 godzin od zatrzymania doprowadzenie go przez policję i przekazanie do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym. Konieczne jest zaznaczenie, że okoliczności ujęcia sprawcy, na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, są jednocześnie okolicznościami dowodowymi, które jednoznacznie wskazują na fakt popełnienia przestępstwa przez zatrzymaną osobę¹⁶. Postępowanie przyspieszone toczy się w trybie publicznoskargowym także o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego, jeśli miały one charakter chuligański.

Dodany nowelą z 31 sierpnia 2011 r. do art. 517b k.p.k. § 2a, wprowadzający rozprawę odmiejscowioną stanowi, że można odstąpić od przymusowego doprowadzenia do sądu sprawcy ujętego w warunkach określonych w § 1 art. 517b. Konieczne jest jednak zapewnienie mu uczestnictwa we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć (w tym złożenia wyjaśnień), przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość, z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Sprawca ma

¹³ Zob. szerzej: W. K o t o w s k i, B. K u r z e p a, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Warszawa 2012, wyd. 3, s. 216–217.

¹⁴ Zob. szerzej: *ibid.*, s. 217–218.

¹⁵ Ujęcie na gorącym uczynku ma miejsce wtedy, gdy sprawca zostaje schwytyany w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu, ale kiedy pozostaje jeszcze na jego miejscu. Ujęcie bezpośrednio potem, to ujęcie sprawcy bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, co najczęściej zdarza się w wyniku pościgu. W. G r z e s z c z y k, *Kodeks postępowania karnego – Komentarz*, Warszawa 2012, wyd. 9, s. 617.

¹⁶ *Ibid.*, s. 618.

prawo uczestniczyć we wskazanym sposobie nie tylko w rozprawie, ale i w innych czynnościach sądowych, np. w posiedzeniu. „W odróżnieniu od trybu przewidzianego w art. 177 § 1a k.p.k., urządzenia techniczne muszą umożliwiać przeprowadzenie tych czynności na odległość wraz z jednoczesnym i bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku; jest zatem wykluczona – dopuszczalna na gruncie art. 177 § 1a k.p.k. – łączność, za pomocą której przekazywany jest jedynie dźwięk”¹⁷. Według uzasadnienia projektu ustawy „chodzi tu o jak najszersze zapewnienie zasady bezpośredniości oraz o poszanowanie gwarancji procesowych oskarżonego”¹⁸.

Rezygnacja z doprowadzenia sprawy do sądu wiąże się z koniecznością przeprowadzenia wszystkich czynności przy pomocy urządzeń umożliwiających ich dokonanie na odległość. Mamy w tym przypadku do czynienia z wideokonferencją. Wybór opisanego rozwiązania jest, zgodnie z treścią art. 517b § 2a k.p.k., fakultatywny i zależy od decyzji organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze¹⁹. Proces odbywa się w tym przypadku w dwóch różnych miejscach, tj. na sali rozpraw w budynku sądu i w innym miejscu, np. na stadionie. Przepis art. 517b § 2b k.p.k. w przypadku czynności sądowych przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających ich przeprowadzenie na odległość wymaga w miejscu przebywania sprawy obecności referendarza sądowego lub asystenta sędziego. „Zrezygnowano z dopuszczalnej w świetle art. 177 § 1a obecności urzędnika sądowego, ze względu na konieczność zapewnienia przestrzegania wszelkich standardów przeprowadzenia przesłuchania oskarżonego, które mogą być narażone na uszczerbek. Osoby z wykształceniem prawniczym, do których zalicza się referendarza sądowego i asystenta sędziego, mogą w realniejszy sposób czuć nad prawidłowym przebiegiem przesłuchania oraz w razie potrzeby podjąć właściwe, przewidziane prawem działania”²⁰. Zgodnie z § 2c i 2d zarówno ustanowiony ewentualnie obrońca, jak i tłumacz biorą udział w rozprawie odmiejscowionej także w miejscu przebywania sprawy. Zgodnie z uzasadnieniem projektu ma to usprawnić kontakt oskarżonego z obrońcą i ewentualnie tłumaczem oraz urealnić wykonywanie jego

¹⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, a także o zapewnieniu bezpieczeństwa w związku z organizacją Turnieju Finałowego UEFA EURO 2012 (druk nr 4281), <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/4281>>, s. 26.

¹⁸ *Ibid.*, s. 26.

¹⁹ J. K o s o w s k i, *Rozprawa „odmiejscowiona”*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 1, s. 42.

²⁰ Uzasadnienie rządowego projektu..., *op. cit.*, s. 26.

prawa do obrony, w szczególności chodzi tu o nieskrępowane porozumiewanie się oskarżonego z obrońcą²¹.

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego nie wyłącza stosowania art. 517c § 1 co oznacza konieczność prowadzenia dochodzenia. Może być ono jednak ograniczone tylko do przesłuchania osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego oraz zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie. Podejrzanego poucza się o uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, do korzystania z pomocy obrońcy oraz do złożenia – już w toku dochodzenia wniosku przewidzianego w art. 387 § 1 k.p.k., a także o obowiązkach i konsekwencjach określonych w art. 74, 75, 138, 139 i 517e § 2 k.p.k. Zabezpieczenie dowodów będzie prawdopodobnie polegało głównie na zabezpieczeniu nagrań monitoringu oraz ustaleniu i spisaniu świadków, których przesłuchanie odbędzie się podczas rozprawy²². Po przeprowadzeniu czynności postępowania przygotowawczego policja sporządza i składa wniosek o rozpoznanie sprawy, zawiadamiając o tym prokuratora. Prokurator zwolniony został z obowiązku przesłuchiwania podejrzanego w każdej sprawie oraz zatwierdzania wniosku o rozpoznanie sprawy.

Przedstawienie wniosku do zatwierdzenia ma miejsce tylko w sytuacji, gdy zachodzą warunki do wystąpienia przez prokuratora z wnioskiem o rozpoznanie sprawy bez rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.) lub gdy podejrzany złożył wniosek z art. 387 § 1 k.p.k. o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej. Złożenie do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy jest równoznaczne z przekazaniem sprawy do dyspozycji sądu. Brak jest w ustawie określenia, w jaki sposób nastąpi złożenie wniosku oraz materiału dowodowego (w tym protokołu zatrzymania, protokołu przesłuchania oraz dowodów np. nagrania z monitoringu), którego złożenia wymaga art. 517d § 1 k.p.k. Przypuszczać jednak należy, że konieczne będzie przewiezienie go przez funkcjonariusza policji, z miejsca zatrzymania sprawcy do budynku sądu²³. Zgodnie z art. 517d § 1a k.p.k. sporządza się odpisy wniosku o rozpoznanie sprawy dla sprawcy oraz jego obrońcy, jeżeli został ustanowiony, a także kopie wszystkich dokumentów materiału dowodowego przekazywanych do sądu. W sytuacji r o z p r a w y o d m i e j s c o w i o n e j prezes sądu, w sposób wskazany w art. 137 k.p.k., zawiadamia oskarżonego oraz jego obrońcę, jeżeli został ustanowiony, o doręczeniu wniosku o rozpoznanie

²¹ *Ibid.*

²² J. K o s o w s k i, *op. cit.*, s. 42.

²³ *Ibid.*, s. 43.

sprawy i oznacza czas na przygotowanie się do obrony. Funkcjonariusz policji doręcza oskarżonemu oraz obrońcy, za pokwitowaniem odbioru, odpisy wniosku o rozpoznanie sprawy. Udostępnia się im także kopie dokumentów przekazanych do sądu, które po zakończeniu wszystkich czynności związanych z rozprawą odmiejscowioną są włączane do akt sprawy. „Ma to na celu zapewnienie sprawcy i jego obrońcy możliwości pełnego i nieskrępowanego zaznajomienia się z aktami sprawy i przygotowania obrony, w warunkach gdy aktami sprawy – o identycznej treści i zawartości – będzie dysponował sąd orzekający, znajdujący się w innym miejscu. W połączeniu z zasadą pełnej ustności rozprawy (projektowany art. 517ea) zagwarantuje to stronie defensywnej dostęp do tych samych materiałów i informacji procesowych co pozostałym uczestnikom postępowania znajdującym się w sądzie”²⁴. Zgodnie z przepisem art. 517e § 1a k.p.k. zatrzymanemu oskarżonemu należy umożliwić, w miejscu jego przebywania, kontakt z obrońcą bez udziału osób trzecich. Nowo wprowadzony przepis art. 517c § 2a k.p.k. ma na celu zobowiązanie organów procesowych do przekazania oskarżonemu możliwie najszerszej informacji o istotnych odmiennościach dotyczących rozprawy odmiejscowionej, co ma przyczynić się m.in. do świadomego korzystania ze wszystkich przysługujących mu uprawnień²⁵.

Artykuł 517ea k.p.k. ustanawia zasadę ustności rozprawy. Podczas czynności sądowych dokonywanych w trybie rozprawy przeprowadzanej za pomocą wideokonferencji, uczestnicy postępowania mogą składać wnioski i inne oświadczenia oraz dokonywać czynności procesowych wyłącznie ustnie do protokołu. O treści wszystkich pism procesowych, które wpłynęły do akt sprawy od chwili przekazania do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy wraz z materiałem dowodowym, sąd jest obowiązany poinformować przy najbliższej czynności procesowej oskarżonego i jego obrońcę. Na ich żądanie sąd ma obowiązek odczytać treść wspomnianych pism. Ustne przeprowadzanie wszystkich czynności jest w omawianej sytuacji oczywistą koniecznością, gdyż w przeciwnym razie sąd i uczestnicy postępowania, znajdujący się w różnych miejscach, nie mieliby możliwości przekazywania i zapoznawania się z treścią oświadczeń procesowych²⁶. W trakcie rozprawy odmiejscowionej pisma procesowe oskarżonego i jego obrońcy, których nie można było przekazać do sądu, mogą być przez nich odczytane na rozprawie i z tą chwilą wywołują skutek procesowy i są traktowane jako czynności dokonane w formie ustnej.

²⁴ Uzasadnienie rządowego projektu..., *op. cit.*, s. 26.

²⁵ *Ibid.*, s. 26.

²⁶ W. Grzeszczak, *op. cit.*, s. 626.

Ustawodawca określił także negatywne przesłanki prowadzenia postępowania w trybie rozprawy odmiejscowionej. Nie ma ona zastosowania w razie zarządzenia przerwy w rozprawie lub zmiany trybu postępowania. „W takim przypadku odpadają bowiem powody korzystania z tego sposobu przeprowadzania przesłuchania, gdyż oskarżony może się stawić do sądu lub – w razie zastosowania tymczasowego aresztowania – zostanie na następny termin rozprawy doprowadzony”²⁷.

IV. Przyczyny wprowadzenia instytucji rozprawy odmiejscowionej

Oficjalnych przyczyn wprowadzenia omawianej instytucji poszukiwać należy przede wszystkim w uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy. Stanowi on kompilację dwóch projektów opracowanych odrębnie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwie Sprawiedliwości. Uzasadnienie projektu Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczące instytucji rozprawy odmiejscowionej zachowało jednak swoją aktualność. Występują dwojakiemu rodzaju przyczyny wprowadzenia tej instytucji. Do pierwszych należy zaliczyć względy ekonomiki procesowej, sprawności funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości oraz oszczędności czasu, środków finansowych i sił policyjnych. Drugiego rodzaju przyczyny związane są z zapewnieniem bezpieczeństwa na stadionach oraz podczas imprez masowych, w tym w szczególności podczas Mistrzostw Europy w piłce nożnej UEFA EURO 2012.

Jako podstawową przyczynę wprowadzenia omawianych zmian dotyczących konkretnie postępowania przyspieszonego, projektodawca podaje: „zaoszczędzenie sił i środków Policji związanych z konwojowaniem, potrzeby w zakresie koncentracji i przyspieszenia czynności procesowych w toku dochodzenia i czynności wyjaśniających, które byłyby prowadzone co do zasady w miejscu zdarzenia, w tym również ułatwienie dostępu do osobowych źródeł dowodów, w końcu zwiększenie efektywności w rozpatrywaniu spraw karnych”²⁸. Wprowadzone regulacje dotyczące rozprawy odmiejscowionej mają więc usprawnić i uprościć postępowania prowadzone w trybie przyspieszonym, przede wszystkim te dotyczące

²⁷ *Ibid.*, s. 630.

²⁸ Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń, oraz niektórych innych ustaw, s. 18.

czynów zabronionych popełnianych w związku z imprezami masowymi, meczami piłki nożnej.

Najbardziej interesująca, z punktu widzenia niniejszej publikacji, jest jednak druga przyczyna, a mianowicie dążenie do zapewnienia większego bezpieczeństwa podczas imprez masowych, w tym przede wszystkim meczów piłki nożnej oraz podczas Mistrzostw Europy w piłce nożnej UEFA EURO 2012.

Jak stwierdzono w rządowym uzasadnieniu, wprowadzone zmiany (zarówno w Kodeksie karnym, w Kodeksie postępowania karnego, w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych, w ustawie o Policji) „mają na celu zapewnienie otoczenia prawnego do sprawnego zapewnienia bezpieczeństwa podczas imprez masowych, umożliwiających sprawne i skuteczne działania podmiotów zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa i egzekwowanie prawa w związku z tymi imprezami, jak również warunków do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas Turnieju Finałowego Mistrzostw Europy w piłce nożnej UEFA EURO 2012”²⁹. Wydaje się więc, że wprowadzone uregulowania wymierzone są przede wszystkim w chuliganów oraz inne osoby dopuszczające się łamania prawa podczas masowych imprez sportowych. Usprawnienie postępowania, przyspieszenie rozpoznawania sprawy i osądzania sprawcy ma działać odstrasząco na sprawców wykroczeń i przestępstw popełnianych podczas meczów piłki nożnej, będących imprezami masowymi. Chodzi tu więc o nieuchronność kary, aby sprawca został pociągnięty do odpowiedzialności w jak najkrótszym czasie, aby występowało silne oddziaływanie tego skazania zarówno na społeczeństwo i potencjalnych sprawców, jak i na konkretnego skazanego. Obecnie panuje poczucie, że sprawcy wykroczeń i przestępstw mających miejsce podczas i w związku z meczami piłki nożnej bardzo często unikają odpowiedzialności karnej lub odpowiedzialność ta jest znikoma, a ewentualne postępowania trwają zbyt długo, generując wysokie koszty. „Podkreślono jednocześnie, iż nowe rozwiązania mają charakter uniwersalny i pozwolą na zwiększenie efektywności ochrony realizowanej normami prawa karnego oraz skuteczności i sprawności działań organów ścigania i organów wymiaru sprawiedliwości nie tylko w czasie tych mistrzostw, lecz wywrą również trwałe i pozytywne skutki w płaszczyźnie kryminalnopolitycznej oraz w płaszczyźnie funkcjonowania tych organów”³⁰.

²⁹ Uzasadnienie rządowego projektu..., *op. cit.*, s. 1.

³⁰ J. K o s o w s k i, *op. cit.*, s. 39.

V. Rozprawa odmiejscowiona a zjawisko chuligaństwa stadionowego

Po przedstawieniu, w znacznym skrócie, zjawiska chuligaństwa stadionowego oraz instytucji *rozprawy odmiejscowionej*, a także zaprezentowaniu oficjalnych przyczyn jej wprowadzenia do polskiej procedury karnej, omówienia wymaga przydatność tej instytucji do zrealizowania zakładanych celów. Z punktu widzenia niniejszej publikacji interesująca jest przede wszystkim przyczyna dążenia do zapewnienia bezpieczeństwa podczas imprez masowych – meczów piłkarskich oraz walki z chuligaństwem stadionowym, wpływającym negatywnie na poziom tego bezpieczeństwa. Czy rzeczywiście ta nowa forma postępowania przyspieszonego może stanowić istotny element przyczyniający się do zapewnienia bezpieczeństwa na stadionach i walki z chuligaństwem, czyli zrealizowania jednego ze swoich podstawowych celów?

Niewątpliwie, perspektywa natychmiastowego ujęcia sprawcy wykroczenia lub przestępstwa i bezzwłocznego przeprowadzenia wobec niego postępowania zakończonego skazaniem i ukaraniem mogłaby działać na potencjalnych sprawców zniechęcająco i odstraszażąco. Zauważyć jednak należy, że w wielu przypadkach ujęcie na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem sprawcy czynu może być praktycznie nie do zrealizowania. W hipotetycznej sytuacji, osoby rzucającej środkami pirotechnicznymi w kierunku płyty boiska lub kibiców innego klubu, nierealnym byłoby ujęcie sprawcy przez służbę ochrony lub policję z uwagi na przebywanie sprawcy w tłumie utożsamiających się z nim kibiców czy chuliganów. Wejście policji lub służb ochrony spowodowałoby zapewne eskalację zamieszek. W przypadku naruszeń prawa na stadionie na większą skalę instytucja *rozprawy odmiejscowionej* traci natomiast rację bytu z uwagi na niemożność przetrzymywania na stadionie wszystkich sprawców (nawet kilkaset osób) a także terminowego przeprowadzenia i zakończenia postępowania.

W znacznej części przypadków, przeprowadzenie czynności postępowania w trybie *rozprawy odmiejscowionej* nie byłoby możliwe z uwagi na znajdowanie się osób zatrzymanych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środków odurzających. Co ciekawe ten sam ustawodawca, pod wpływem organizatora UEFA EURO 2012 oraz sponsorów tejsze imprezy, dopuścił na drodze ustawowej sprzedaż niskoprocentowego piwa podczas masowych imprez sportowych.

Chuligaństwo stadionowe to nie tylko zamieszki i zajścia na trybunach bądź płycie boiska, to także różnego rodzaju zachowania i formy aktywności pozastadionowej. Liczba tych zachowań prawdopodobnie przewyższa liczbę naruszeń prawa dokonywanych w obrębie miejsca odbywania się imprez masowych. Z uwagi na ich – bardzo często – nie postrzeżone zajście, nie zostają odnotowane w statystykach policyjnych³¹. W ostatnim czasie, w szczególności przed Mistrzostwami Europy w piłce nożnej UEFA EURO 2012, zaobserwować można było znaczny wzrost ekscesów chuligańskich mających miejsce na stadionach. Zachowania te przybierały najczęściej postać odpalania środków pirotechnicznych i rzucania nimi bądź to na płytę boiska, bądź w kibiców innego klubu. Zaobserwować można także większą liczbę aktów agresji skierowanych przeciwko służbie ochrony i policji, czy też dążenie do konfrontacji z kibicami wrogiego klubu. Wydaje się jednak, że wzrost naruszeń porządku na stadionach ma związek przede wszystkim z organizacją UEFA EURO 2012 i negatywnym stosunkiem zarówno do samej imprezy, jak i osób i instytucji związanych z jej organizacją. Ma to być także wyraz i manifestacja swoich wartości oraz siły. Jak trafnie zauważyli sygnatariusze opinii dotyczącej rozprawy odmiejscowionej „przestępczość wśród kibiców co do zasady nie jest związana z samym obiektem sportowym, a najczęściej z zachowaniami przed- i pomoczowymi, mającymi miejsce poza stadionem”³². Z tego też względu instytucja rozprawy odmiejscowionej dotyczyć może tylko i wyłącznie ekscesów chuligańskich mających miejsce na stadionie, a które to stanowią jedynie pewien fragment obszernego i złożonego zjawiska. Natomiast w kontekście imprez sportowych, takich jak Mistrzostwa Europy w piłce nożnej, zaznaczyć należy, że wątpliwe jest aby do zajść z udziałem chuliganów dochodziło właśnie na stadionach, czyli w obszarze funkcjonowania instytucji rozprawy odmiejscowionej. Za poglądem takim przemawia szereg argumentów związanych przede wszystkim z trudnościami mającymi miejsce przy zakupie biletu na mecz (np. losowania biletów

³¹ Na temat statystyk policyjnych zob.: T. Kalisz, P. Pałaszewski, *Wybrane problemy związane z bezpieczeństwem sportowych imprez masowych z perspektywy organów Policji*, w: *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, red. A. Chajbowicz, T. Kocowski, Wrocław 2009, s. 326; *Raport – bezpieczeństwo imprez masowych w 2010 r.*, Komenda Główna Policji, Warszawa marzec 2011; *Raport – bezpieczeństwo imprez masowych w 2010 r.*, Komenda Główna Policji, Warszawa styczeń 2012.

³² Komunikat w sprawie Euro 2012 – Stanowisko Sądów Okręgowych, Prokuratur, Adwokatury i Komendy Stołecznej Policji.

i ograniczona ich pula czy wysokie ceny wejściówek). Z tego względu mało prawdopodobnym jest aby na stadionie pojawiła się większa i zorganizowana grupa osób zainteresowanych wyłącznie stroną pozasportową widowiska. Co więcej, chuligani przy okazji tego rodzaju imprez wolą prowadzić swoją działalność w sposób uniemożliwiający ich identyfikację, ujęcie i skazanie. Mam tu na myśli przede wszystkim aktywność w formie tzw. „ustawek” i „akcji” w miejscach nie narażonych na bezpośrednią interwencję policji lub umożliwiających zachowanie anonimowości i bezkarności.

O ile możliwe jest przygotowanie specjalnych pomieszczeń przeznaczonych do przeprowadzania rozprawy odmiejscowionej, na czterech stadionach Mistrzostw Europy, o tyle wyodrębnienie i wyposażenie takich pomieszczeń na pozostałych kilkunastu, kilkudziesięciu stadionach w Polsce wydaje się być rzeczą niemożliwą. Oczywiście jest, że przeszkodą byłyby zapewne zbyt wysokie koszty, oraz niejasność, kto miałby finansować tę inwestycję. Z tego też względu trudno uznać za realne zapewnienia z uzasadnienia do projektu ustawy, że oprócz Mistrzostw Europy w piłce nożnej rozwiązania dotyczące rozprawy odmiejscowionej znalazłyby uniwersalne zastosowanie, zarówno podczas meczów piłki nożnej, jak i innego rodzaju imprez masowych. Jak stwierdza Jakub Kosowski, stosowanie regulacji dotyczących rozprawy odmiejscowionej podczas UEFA EURO 2012 „może być spowodowane względami politycznymi, jednakże powyższa – pobieżna i ogólna analiza kosztów prowadzenia postępowania z zastosowaniem nowych instytucji, prowadzi do wniosku, iż rozwiązania te nie będą stosowane w praktyce, w odniesieniu do meczów piłkarskich polskich lig. Może to doprowadzić do sytuacji, która miała już miejsce na gruncie przepisów trybu przyspieszonego w brzmieniu pierwotnym – rezygnacji organów procesowych z ich wykorzystywania w praktyce”³³.

Na około miesiąc przed najważniejszym wydarzeniem podczas którego rozprawa odmiejscowiona miała znaleźć zastosowanie, stwierdzić można było, że nie zostanie ona w ogóle wykorzystana. Świadczyć mogła o tym chociażby niechęć do tej instytucji nowego Ministra Sprawiedliwości i brak na wszystkich stadionach odpowiednich i specjalnie wyposażonych pomieszczeń³⁴. Wobec nowego trybu postępowania podnoszone było wiele

³³ J. Kosowski, *op. cit.*, s. 53.

³⁴ Zob.: P. Żytnicki, *Stadiony na Euro nieprzygotowane do sądenia doraźnego. Może dobrze?*, <<http://m.wyborcza.pl/wyborcza/1,105226,11576219.html>> (12.05.2012); [b.n.a.] *Bezpieczeństwo: Rząd wycofuje się z sądów na stadionach?*, <http://stadiony.net/aktualnosci/2012/04/bezpieczenstwo_rzad_wycofuje_sie_z_sadow_na_stadionach>

wątpliwości dotyczących m.in. przestrzegania prawa do obrony, zasady bezpośredniości czy w ogóle sensu istnienia takiego sposobu prowadzenia postępowania. Podkreślenia wymaga także negatywny stosunek do tej formy postępowania zarówno organów postępowania przygotowawczego, ochrony prawnej, jak i wymiaru sprawiedliwości oraz organizacji pozarządowych³⁵. Argumentami przemawiającymi przeciwko opłacalności finansowej stosowania tego trybu postępowania są m.in. dotychczasowe doświadczenia z Wielkiej Brytanii oraz wątpliwości podnoszone przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego³⁶. Również wprowadzona do Kodeksu postępowania karnego już w 2007 r. pierwotna forma postępowania przyspieszonego okazała się w praktyce nieskuteczna, a w trybie tym ściga się przede wszystkim sprawców przestępstwa z art. 178a k.k., czyli prowadzenia pojazdów w stanie nietrzeźwości. Co więcej liczba spraw rozpoznawanych w tym trybie z roku na rok maleje i w 2010 r. wyniosła 615³⁷.

VI. Wnioski

Wydaje się, że nawet pomimo najszczerzej chęci osób i instytucji odpowiedzialnych za wprowadzenie trybu rozprawy odmiejscowionej do polskiej procedury karnej, był on od samego początku skazany na niepowodzenie. Sprzeciw i niechęć ze strony zarówno praktyki, jak

(12.05.2012); A. Łukasiewicz, *Nie ma chętnych do sądenia pseudokibiców na stadionach*, <<http://www.rp.pl/arttykul/792777,878796-Sedziowie--Nie-ma-chetnych-do-sadenia-pseudokibicow-na-stadionach.html>> (24.05.2012).

³⁵ Zob. szerzej: Komunikat w sprawie Euro 2012 – Stanowisko Sądów Okręgowych, Prokuratur, Adwokatury i Komendy Stołecznej Policji; Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego; Uwagi Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie do koncepcji tzw. „sądu odmiejscowionego” przedstawionej przez Ministerstwo Sprawiedliwości; Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w związku z pracami legislacyjnymi nad rządowym projektem nowelizacji niektórych ustaw w związku z organizacją turnieju Mistrzostw Europy w piłce nożnej EURO 2012.

³⁶ Zob.: Virtual Court pilot Outcomeevaluation, Ministry of Justice, Research Series 21/10, December 2010; J. Doyle, *The 'virtual courts' launched by Labour that cost more than real ones*, <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1340374/The-virtual-courts-launched-Labour-cost-real-ones.html>> (23.01.2012); Na temat kosztów zobacz także w: Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń, oraz niektórych innych ustaw, s. 22.

³⁷ B. Dudzik, *Postępowanie przyspieszone*, w: *Postępowania szczególne i odrębne w procesie karnym*, red. K. Dudka, Warszawa 2012, s. 89.

i doktryny prawa karnego był od początku sygnałem i oznaką wątpliwości co do przyszłości istnienia i funkcjonowania nowej instytucji postępowania karnego. Podnoszonych było wiele wątpliwości zarówno co do sensu istnienia takiego trybu prowadzenia postępowania oraz możliwości zrealizowania stawianych przed nim celów, a także dotyczących kwestii przestrzegania i respektowania podstawowych zasad procesu oraz praw człowieka. Z punktu widzenia niniejszej publikacji najistotniejszym celem wprowadzenia rozprawy odmiejscowionej jest dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa podczas imprez masowych, szczególnie podczas meczów piłki nożnej. Nerozerwalnie związane jest z tym zjawisko chuligaństwa stadionowego, którego obszar występowania już dawno wykroczył poza bramy stadionów. Z wielu omówionych w niniejszej publikacji powodów wydaje się mało prawdopodobne aby rozprawa odmiejscowiona, także z dostrzeganymi w tej instytucji pozytywami, była w stanie w znacznym stopniu wpłynąć na poprawę bezpieczeństwa podczas imprez masowych, a także na sprawniejsze i efektywniejsze niż dotychczas wykorzystanie trybu postępowania przyspieszonego.

